

בחירה גורלית

הוא ויצאה אשתו, פירוש אפילו אחר יציאת אשתו אעפ"י כן עודנה עמו, ונשאר חי אפילו אחר מותו, כמו המעשה ממסכת שבת (קנב:). על אותו קפולאי שהיה מדבר לאחר מותו. ועל זה נאמר (ברכות יח ע"א) צדיקים במיתתם קרויים חיים. דרך נוספת של האור החיים לפרש אפשרות זו היא לומר שאם הוא אדם אשר כל מחשבותיו ויגיעותיו וטרחו בעולם הזה, ואפילו מאכלו ומשקהו אינו אלא בשביל הנשמה, להגדיל הרוחניות, אדם כזה לו יקרא "בעל אשה", כבעל הזה שטורח בשביל אשתו, לזון ולפרנס ולכלכל ולמלאות רצונה, כן זה האיש עושה לנפשו.

והאפשרות האחרונה "אם אדוני יתן לו אשה" ופירושה שאם אינו בעל אשה על אופן האמור, אבל אשה הקנו לו משמים, כלומר שזכה לנשמה טהורה. "וילדה לו בנים ובנות" על דרך אומרו (ב"ר ל,ו) עיקרו תולדותיהם של צדיקים וכו'. בחינת בנים ובנות הם מצות הנעשות בהתעצמות גדולה. אדם כזה, שלא כמו האיש אשר קנה האשה באמצעות התעצמותו, שנפשו בעיקרה הייתה "קשה יותר" ועל ידי מעשיו נעשה בעל האשה להיות עמו תמיד, לא כן הוא זה, אלא "תהיה לאדוניה", כי אדם כזה לא קנאה להיות בעלה שבזה לא תפרד ממנו, וגם לא זיכך גופו כדי שיהיה ראוי שלא תפרד ממנו הנשמה. אך כמובן שהזכויות שצבר והמצות שקיים יעמדו לו.

ואחרי התיאור על צורת העזיבה, מתארת התורה על הצורה בה האדם מקבל את עצם עזיבת העולם והפסוק "ואם אמר יאמר העבד" מתאר את היהודי שמתלהב מעבודת הבורא שאף לאחר שאפסו כוחותיו מתאווה הוא לעבוד את האדון, ואומר "אהבתי את אדוני, את אשתי ואת בני" אני אוהב את הנשמה ואת המצות שאני עושה בעולם הזה, ואיני רוצה לצאת לחפשי כמתים הפטורים מן המצות. לאיש כזה מבטיח האדון – הקב"ה, כי לו יקרא עבד ה', וימלא תאוותו "תאות לבו נתת לו" אמנם בסוף גם היהודי שדבק בבורא עומדת לו קללת האדם, אך "ועבדו לעולם" לעולם הבא יבחר בו ה' להיות לו לעבד נאמן, ומצינו שכן היה למשה שקראו ה' עבד ה', שנתאוה ליכנס לארץ ישראל, כדי לעבוד ה' ולקיים מצוותיו.

רואים אנו בפירושו של האור החיים הקדוש עד ההבדל המהותי בין אדם שעבד על המדות, שיעבד את הגוף לנפש, את החומר לרוח ועם הרבה מאמץ קנה את הרוחניות שלו, לבין אדם שגם שקיים מצות ועשה מעשים טובים, עשה זאת בלי עבודת המידות. בנוסף רואים את המעלה הגדולה של להיות מבקש ה' שעל ידה זוכים להגיע לדרגת עבד ה' כמשה רבינו, ועוד מוסיף על זה האור החיים כי "ועבדו לעולם" פירוש יחשוב עליו כאילו חי כל ימי עולם, ועבד בה עבודת הקודש מחשבה טוב וכו' (קידושין מ.), אז כשעומדת לפנינו הבחירה לבחור מבין כל טובות העולם, כדאי שנדע לבחור נכון...

מעשה בעשיר אחד שהלך לעולמו, ובצוואתו צוה שיבחר בנו בדבר אחד מבין כל רכושו ונכסיו ויקח לעצמו, ואת כל שאר הרכוש יקבל עבדו הנאמן של אותו עשיר. חשב הבן מה הדבר שהכי חכם לקחת, האם הנכס בעל השווי הגבוה ביותר, או זה המניב הכי הרבה רווחים לטווח רחוק, אולי דווקא אותו אחד שאליו הוא מחובר ביותר רגשית. מבולבל כולו ומאוכזב מצוואת אביו, הלך הבן להתייעץ עם הרב שאמר לו "כל מה שקנה עבד, קנה רבו" קח לעצמך את העבד וממילא תקבל את כל הונו של אבך.

מיד אחרי מעמד מתן תורה בו ניתנו עשרת הדיברות, מעביר משה רבינו לעם ישראל את המשפטים, ומתחיל דווקא במשפטי העבד העברי. מבאר האור החיים את פרשת עבד עברי דרך רמז ואומר כי התורה מתחילה את המשפטים במשפטי העבד העברי על מנת שישים האדם אל מול עיניו את העניין שיוצא במפרשה זו, ומקדים כי באדם ישנם שני חלקים, הנשמה שהיא החלק הרוחני, והיא העיקר, והגוף שהוא החלק הגשמי שאותו ברא ה' לשמש את הנשמה, ובאמצעותו מקיים האדם את המצות אשר צוה ה', ולגוף קראה התורה עבד כי אינו אלא משרת לנפש. וכך הוא מבאר את הפרשה: "כי תקנה עבד עברי" העבד כמו שאמרנו מתייחס לגוף, עברי מגיע כאן מלשון "עובר" שהעבד – הגוף הוא דבר עובר וחולף ואינו נשאר לעד ואת זה באה התורה להדגיש לאדם שאינו קיים הוא לעד, אלא "שש שנים" בא לרמז כי כל ימיו הם ששים שנה, ובשביעית פירוש בעשור השביעי יצא לחפשי, כי ימי האדם

שבעים שנה (העשור השביעי נגמר בשנת השבעים) ואם בגבורות וכו'. ואחרי שמבין האדם כי אינו חי לעד, וכדי להכינו לחיי הנצח הרוחניים עוברת התורה להתייחס לצורת העזיבה שלו את העולם והצידה שלוקח עמו, ומונה שלוש אפשרויות איך יעזוב את העולם:

האפשרות הראשונה היא "אם בגפו יבא", אם עשה האדם מצות ומעשים טובים וקנה לעצמו כח לקום בתחיית המתים, כי רק אם בעולם הזה ישתדל ויתאמץ האדם לסגל לעצמו את הדרך הטובה, יוכל לקום בתחיית המתים, והוא מאמרם ז"ל "עץ חיים היא למחזיקים בה" שאין גופות הארץ עומדים זולת למחזיקים בה.

האפשרות השניה היא "אם בעל אישה הוא ויצאה אשתו עמו" והכוונה בזה שיש אדם שקנה נשמתו באמצעות מעשיו הטובים, ונעשה הוא בעלה של הנשמה הקדושה. בספר הזוהר (ח"ג צא:.) כתוב כי הבהמות מעת לידתם כבר יש בשכלם ובכוחם את כל מה שאמורות לדעת, כך תוך כמה דקות נראה כבר את העגל מהלך על רגליו. אבל האדם אינו כן, אלא רק באמצעות מעשיו קונה הוא את הנשמה הנקראת אישה, ולזה אמר אם בעל אישה